

tion, seems to be not convincing because the author does not pay enough attention to the enormous social changes from 1917 and to the omnipotence of the Soviet State. As a result of this he compares for example the Table of Ranks by Peter the Great with the bureaucratic system and practices during the ensuing sixty years and the last problem he treats as a specific continuation of the previous one.

As a whole there is a gap between the author's intention and the results of his work.

Emanuel Halicz

OLDTID OG MIDDELALDER

Peter Ørsted: Romersk historieskrivning. En analyse af en række generelle træk i antikens opfattelse af historiens væsen og formål. København, Gyldendal. 1978. 230 s.

Som det framgår av den sjuttonhundratalsmässigt sirliga undertiteln syftar Peter Ørsteds bok till att ge den romerska historieskrivningens svar på generella historieteoretiska frågor. Ett ledmotiv i hans framställning är Ciceros ofta återgivna men sällan förstådda uttalande i *De oratore*: »Alla vet, att historiens första lagbud är att inte våga säga något osant, det andra att våga säga sanningen.» En filosofiskt intresserad läsare blir säkert besviken över att det är så få djupsinnigheter att finna i Peter Ørsteds bok. Dette beror inte på att hans framställning skulle vara för oproblematiskt skriven. Felet ligger hos de romerska historieskrivarna, som skrev historia utan att egentligen vara intresserade av teoretiska och metodiska frågor. Med all rätt betonar Peter Ørsted värtalighetens inflytande på den antika historieskrivningen. Den yttre formen och stilistiken var föremål för nästan vetenskapliga undersökningar. Historieskrivarens hopsamlade av material och försök att rekonstruera ett händelseförlopp utgjorde däremot inte något teoretiskt problem.

Föt att ge läsaren ett perspektiv på den romerska historieskrivningen mellan ca. 200 före och ca. 200 efter Kristus tecknar Peter Ørsted i det första kapitlet den socio-kulturella bakgrunden för denna konstart. Endast medlemmar av senatorsklassen eller folk med höga ambitioner skrev historia, och det först efter grundliga studier i retorik. I det följande kapitlet klarlägger Peter Ørsted närmare sambandet mellan historia och retorik. Han går därvid igenom de relativt fåtaliga uttalanden av till synes metodisk karaktär, som återfinnes om historiegenren hos främst Cicero, Quintilianus och – kanske överraskande i detta sammanhang – den grekiske skriftställaren Lukianos.

Den referensram, de romerska historieskrivarna hade, var grekisk. I ett alltför kort avsnitt redogör Peter Ørsted för deras litterära och metodiska förebilder. Herodotos, Thukydidens m. fl. presenteras där ur en romersk eftervärlds synpunkt, vilket inte gör den grekiska historieskrivningen någon större rättvisa. Bl. a. det pragmatiska – nyttobetonade – i Thukydidens framställning tillmäts alltför stor betydelse. Jag har också svårt att hålla med författaren, när han låter Isokrates, den store athenske talaren från 300-talet, stå som portalfigur för den s.k. retoriska historieskrivningen. Som han för resten själv påpekar, är egentligen sambandet mellan Isokrates å ena sidan och Theopompos och Ephoros å den andra ytterst svårt att belägga. Både den retoriska och den tragiska historieskrivningen är hypotetiska efterhandskonstruktioner.

Senrepublikens hävdatecknare hade emellertid också egna traditioner att bygga på, nämligen den romerska annalistiken. I det välskrivna och argumenterande fjärde kapitlet analyserar Peter Ørsted, vad romarna själva menade med ordet »*annales*«. Det, som

ansågs vara typiskt för annalistiken, var en uppramsning av konsulsnamn, järtecken, krigståg. Historia i egentlig mening skulle utöver sådana upplysningar klarlägga orsakssammanhang och innehålla värderingar av huvudpersonerna och deras åtgärder. Peter Ørsted hävdar, att de s.k. äldre annalisterna Fabius Pictor och Cato skrev historia, inte några torra årskrönikor. Först under slutet av etthundratalet f.Kr. skulle enl. honom några författare ha försökt närma stil och framställningssätt i *Annales maximi*, d.v.s. den samling av pontifices' årskrönikor, som då utgavs. Detta är en ren hypotes, men Peter Ørsted talar värtaligt för sin sak.

I den senare delen av boken återger Peter Ørsted vad Sallustius, Livius och Tacitus har att säga i metodiska och historieteoretiska frågor. Dessa tre författare är ute efter att låta läsekretsen, som är nog så exklusiv, lära sig av fel eller förtjänster hos statsmän eller fältherrar i det förflutna. *Historia* skulle således vara en *magistra vitae*, en lärare för livet, varvid det etiska momentet tillmättes stor betydelse. Detta gjorde, att determinismen egentligen aldrig intog någon viktig plats i den romerska historieuppfattningen. Huvudpersonen stod fritt, när han skulle fatta ett beslut, men sedan fick han stå sitt kast.

Peter Ørsted tar upp själva sanningsproblematiken när han i kap. 7 redogör för hur de romerska historieskrivarna arbetade, då de rekonstruerade ett händelseförlopp i det förflutna. Vi får i detta avsnit reda på, hur de behandlade sina förlagor, hur kritiska de var mot sitt källmaterial och vilka källor de använde. Sorgligt nog berör en författare som Livius endast undantagsvis de problem, han ställdes inför, när han skulle bygga upp en framställning på motstridande förlagor. Som Peter Ørsted framhåller skilde romerska historieskrivare mellan samtida och sena källor, men aldrig mellan primär- och sekundärkällor. Att inte komma med falska uppgifter utan att hålla sig til sanningen var för dem vidare en moralisk fråga. Det gällde att distansera sig från egna emotionellt betingade ståndpunktstaganden till personer och händelser i det förflutna. Däremot förde de ofta vidare värderingar, de funnit i sina förlagor. Slutligen kunde de genom själva urvalet av händelser bidra till, att karaktärsteckningen av huvudpersonen nästan uteslutande gick i svart eller vitt. Kejsar Tiberius hos Tacitus är därför mer en schablon än en levande människa. När det gällde att väga olika förlagor mot varandra styrdes enl. Peter Ørsted de romerska historieskrivarna mest av trovärdighetskriterier, men detta var inte för dem förbundet med några överväganden av metodisk art.

Peter Ørsteds bok är välskriven och instruktiv om än något ensidig genom den enl. rec. alltför starka betoningen av den »retoriska» historieskrivningens betydelse. Hans analyser av Sallustius, Livius och Tacitus är skickligt gjorda och ger mer än hans exegeter av textställen från Cicero och Quintilianus. Jag skulle dock sätta ett frågetecken för hans terminologi, när han s. 120 med *historieteori* menar »en analyse af den antikke historikers arbejds- og fremgangsmåde«, medan *historiefilosofi* täcker historieskrivarens »overvejelser om selve det historiske forløb og de kræfter, der skaber det«. I stället för »historieteori« skulle jag i det sammanhanget hellre tala använda termen »historisk metod«.

Det enl. rec. mening bästa med Peter Ørsteds bok är, att historiografi för honom inte är något självändamål utan ingår i en mediakritik. Han ställer t.ex. s. 177 frågan i vilket omfång romarnas historieskrivning begränsar våra möjligheter att rekonstruera Roms historia. Han betonar nödvändigheten av att fylla »hålen« i Livius' eller Tacitus' framställning med material från andra litterära källor, t.ex. jordbrukshandböcker, eller från epigrafik och arkeologi. De romerska historieskrivarna undvek nämligen att komma in på administrativa, ekonomiska eller sociala förhållanden. Sådana banaliteter ingick inte i den aristokratiskt snobbiga värld, där författarna helst ville hålla till och som de skrev för: Det historiskt sanna skulle också vara estetiskt tilltalande.

Hugo Montgomery